

Таврический национальный университет имени В.И. Вернадского
Кафедра ЮНЕСКО «Возобновляемая энергия и устойчивое развитие» ТНУ
Республиканский комитет АР Крым по охране окружающей природной среды
Крымский научный центр НАН Украины и МОНМС Украины
Крымская республиканская ассоциация «Экология и мир»
Ассоциация поддержки биологического и ландшафтного
разнообразия Крыма «Гурзуф-97»
Крымский природный заповедник
Ялтинский горно-лесной природный заповедник
Казантипский природный заповедник
Опукский природный заповедник

ЗАПОВЕДНИКИ КРЫМА

Биоразнообразии и охрана природы в Азово-Черноморском регионе

Материалы VII Международной научно-практической конференции
Симферополь, 24–26 октября 2013 г.

*Посвящается 90-летию Крымского природного заповедника,
40-летию Ялтинского горно-лесного природного заповедника,
15-летию Казантипского и Опукского природных заповедников*

Симферополь – 2013

ББК 20.1 (4Укр-6)
3-33
УДК 502.4 (477.75)

Заповедники Крыма. Биоразнообразие и охрана природы в Азово-Черноморском регионе. Материалы VII Международной научно-практической конференции (Симферополь, 24–26 октября 2013 г.). – Симферополь, 2013. – 426 стр.

В сборнике опубликованы материалы, представленные на VII Международной научно-практической конференции «Заповедники Крыма. Биоразнообразие и охрана природы в Азово-Черноморском регионе». Работы охватывают широкий круг вопросов: разработка теории заповедного дела, создание новых и расширение площади существующих заповедных территорий, оптимизация структуры и функционирования заповедников, охрана сообществ и отдельных видов флоры и фауны.

The Nature Reserves of the Crimea. Biodiversity and Conservation in Sea of Azov and Black Sea Region. Materials of The 7th International Scientific-Practical Conference (Simferopol, 2013 October 24–26). – Simferopol, 2013. – 426 pp.

In the collection of scientific papers it was published materials presented in The 7th International Scientific-Practical Conference “The Nature Reserves of the Crimea. Biodiversity and Conservation in Sea of Azov and Black Sea Region”. The papers embrace wide frame: development of the conservation theory, creation of new protected areas and expansion of the existed ones, optimization of the structure and functioning of the reserves, protection of communities and selected species of flora and fauna.

Оргкомитет конференции:

АРТОВ Андрей Михайлович; БОНДАРЕНКО Зоя Дмитриевна; ГЛУПКИНА Жанна Ивановна; к.б.н. ГОЛЬДИН Павел Евгеньевич; ГОРБУНОВ Роман Вячеславович; ЕМЕЛЬЯНОВА Наталья Сергеевна; д.б.н. ИВАНОВ Сергей Петрович; ЛИТВИНОК Наталья Афанасьевна; ПРОКОПОВ Григорий Анатольевич; РУДЫК Александр Николаевич; СИКОРСКИЙ Игорь Анатольевич; СТАРУХ Богдан Карлович; к.б.н. ФАТЕРЫГА Александр Владимирович.

Публикуется в авторской редакции

Издание осуществлено при поддержке Республиканского (АРК) фонда
охраны окружающей среды

© Авторы докладов, 2013

СОДЕРЖАНИЕ

СЕКЦИЯ 1. ОБЩИЕ ВОПРОСЫ ОХРАНЫ ПРИРОДЫ

<i>Антюфеев В.В.</i> Режим солнечной радиации на южном берегу Крыма в первой половине XX века: реконструкция методами дендроклиматологии.....	4
<i>Антюфеев В.В., Костур Е.А.</i> Многолетняя динамика температуры воздуха в окрестностях мыса Мартьян (южный берег Крыма).....	9
<i>Анфимова Г.В., Владимирский А.А.</i> Опорный разрез нижнемеловых отложений у с. Верхоречье как объект геологического наследия и проблемы его сохранения	14
<i>Анфимова Г.В., Кетин Д.В.</i> Сохранение стратотипов в условиях геопарка (на примере горного Крыма).....	19
<i>Барабоха О.П., Завадська О.В., Товчигречко Т.В., Савченко А.В.</i> Стан та перспективи розвитку екоосвітньої діяльності Приазовського національного природного парку.....	24
<i>Борейко В.Е.</i> Идея абсолютной заповедности в трудах американских экологов.....	27
<i>Васильюк А.В.</i> Абсолютная заповедность и охрана биоразнообразия.....	32
<i>Вишневский В.И., Косовец О.О.</i> Рекорды природы Криму.....	41
<i>Гольдин Е.Б.</i> Сохранение островных экосистем: мировой опыт.....	45
<i>Горбунов Р.В., Горбунова Т.Ю.</i> Ландшафтная карта ландшафтно-рекреационного парка «урочище Кизил-Коба»	50
<i>Грищенко Н.В., Черванев И.Г.</i> Расчет экологического футпринта жителя Украины с учетом земель заповедников и природных парков	58
<i>Денисик Г.І.</i> Проблеми формування екомережі України	63
<i>Денисик Г.І., Канська В.В.</i> Антропогенні заповідники: суть, структура, управління	65
<i>Драган Н.А., Саганяк Е.А.</i> О воздействии пожаров на лесные почвы заповедников в Крыму	68
<i>Дулицкий А.И.</i> Заповедники – мифы и реальность.....	73
<i>Ена Ал.В., Ена Ан.В.</i> Социо-экологические последствия горно-промышленной разработки массива Татар-Хабурга	76
<i>Епихин Д.В., Кучеренко В.Н., Рудык А.Н., Прокопов Г.А.</i> Подходы к функциональному зонированию территории национального природного парка «Чаривна гавань».....	79
<i>Кацай И.А., Кобечинская В.Г., Свольнский М.Д., Отурина И.П.</i> Пожары как фактор дестабилизации состояния заповедных лесов Крыма и вопросы лесовосстановления ..	92
<i>Кириченко О.В.</i> Відновлення степу шляхом реінтродукції диких копитних на території національного природного парку «Чарівна гавань»	97
<i>Крылова В.С.</i> Особенности природоохранного картографирования для подготовки социально-экономического компонента долгосрочной программы «зеленого» развития и реинтродукции тигра в регионе поймы реки Или и Южного Прибалхашья (Казахстан).....	100
<i>Кучина Э.Г., Асанова С.Р., Свольнский А.Д.</i> Роль природно-заповедных территорий Крыма в формировании экологической компетентности школьников.....	104
<i>Лебедевская М.В., Лебедевский Г.С., Штейнберг Т.Э.</i> Микробиологическая индикация качества морской воды бухты Казачья Черного моря.....	109

екомережі в основі яких антропогенні ландшафти. Упродовж всієї історії людства, річкові долини завжди були найбільш освоєні і на початку XXI ст. тут зосередженні головні міста, рекреаційні зони, іноді промислові райони. На Південнобузькому субмеридіональному коридорі обласні центри Хмельницький і Вінниця знаходяться на відстані близько 130 км. і між ними на Південному Бузі ще два відомих міста – Летичів та курорт Хмільник, а також низка сіл, що здебільшого тяжіють до річок. Як через цю систему селитебних ландшафтів можна «малювати» коридор? Усе це через те, що:

– У регіональних проектах екомереж зовсім не враховуються антропогенні ландшафти, їх сучасний стан, а перевага надається так званій «натуралізованій» природі. Це призведе до формування навіть на папері нереальних екомереж. Сучасна екомережа в Україні, де антропогенні ландшафти займають від 85 до 92 % території, повинна бути сформована саме на їх основі. Тоді екомережа матиме майбутнє.

Висновок. Минулі роки розбудови екомережі в Україні показують, що ця проблема піднята рано. Це не означає, що від екомережі необхідно відмовитися. Спочатку потрібно підготувати загальний фон, тобто привести в порядок сучасні ландшафти України, а вже потім розбудовувати екомережу. Інакше, будь-які екокоридори та екоядра, на загальному занедбаному фоні, будуть знищені або не зможуть виконувати свої функції.

Література

1. Царик Л.П. Еколого-географічний аналіз і оцінювання території: теорія і практика. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2006. – 256 с.

АНТРОПОГЕННІ ЗАПОВІДНИКИ: СУТЬ, СТРУКТУРА, УПРАВЛІННЯ

Денисюк Г.І., Канська В.В.

Вінницький державний педагогічний університет імені Михайла Коцюбинського, Вінниця, Україна. E-mail: vkansky@gmail.com

Поняття «антропогенний заповідний об'єкт» (антропогенний заказник, заповідник, парк тощо) хоча й не нове, але у довідковій географічній та ландшафтознавчій літературі поки-що немає. Під антропогенним заповідним об'єктом (АЗО) розуміємо – *об'єкти, в яких, крім натуральних, наявні і переважають докорінно змінені натуральні й власне антропогенні компоненти й ландшафтні комплекси.* АЗО можуть або цілеспрямовано формуватися людиною (садово-паркові ландшафти, заповідні лісокультури

тощо) або виникати стихійно в процесі розробки корисних копалин («стінки» кар'єрів – унікальні геологічні розрізи), будівництва гідроспоруд, доріг та ін. Детальний аналіз природно-заповідного фонду Поділля дав можливість зробити висновок, що близько 72 % заповідних об'єктів антропогенного, 16 % – спірного й 12 % – натурального походження. У реєстрах вони майже всі віднесені до натуральних природоохоронних об'єктів, або, частіше, взагалі не звертається увага на їх походження. Разом з тим, перспектив збільшення кількості і зростання площ натуральних заповідних об'єктів не лише на Поділлі, але й в Україні майже немає. Натомість, антропогенні заповідні об'єкти уже зараз мають значну наукову, естетичну, пізнавальну, виховну і навіть практичну цінність. Завдяки широкому розповсюдженню антропогенних ландшафтів, їх кількість і площі в майбутньому суттєво зростуть, а це дає підґрунтя розробити їх детальну класифікацію, щоб уможливити подальше вивчення і переглянути наявні норми заповідання.

Антропогенний заповідний об'єкт поняття загальне. Ним можна називати антропогенні заповідні урочища й місцевості, заказники і заповідники, окремі пам'ятки природи (посаджене вікове дерево, кам'яна баба в степу) й ботанічні сади або дендропарки, а також національні природні і регіональні ландшафтні парки та інші заповідні об'єкти де антропогенні ландшафти займають більше 50 % території.

На відміну від натуральних або натурально-антропогенних заповідних об'єктів – антропогенні мають завжди чітко виражений центр або ядро, що здебільшого займає незначну площу. Інколи формуються 2–3 ядра, але вони розташовані, переважно, на незначних відстанях. Це дає змогу визначити функціональні зони майбутнього антропогенного заповідного об'єкту, які, здебільшого, розташовуються концентрично навколо ядра, а також загальні межі антропогенного заповідного об'єкту.

У зв'язку з тим, що антропогенні заповідні об'єкти займають малі площі, вони частіше є складовими інших природних заповідних об'єктів. Найбільш яскравий приклад ПНП «Подільські товтри» рис. 1.

Власне антропогенні заповідні об'єкти: 1. Заказник «Кармалюкова гора»; 2. Іванковецький кар'єр; 3. Приворотинський кар'єр; 4. Відвали в с. Сихкамінь; 5. Нігинський відвал; 6. Гуменецький відвал; 7. Видовбана печера в с. Залуччя; 8. Приворотинська видовбана печера; 9. Бакотська печера; 10. Субічанська шахта. **Заказники:** 11. Сатанівська Дача; 12. Товтра «Самовита»; 13. Циківський заказник; 14. Довжоцький ботанічний заказник.

Ландшафтно-техногенні системи: 15. Сатанівський замок; 16. Свято-Троїцький монастир; 17. Вірменський костел в с. Жванець; 18. Петропавлівська катедрa; 19. Костел Діви Марії в с. Китайгород; 20. «Пуца Відлюдника»; 21. Скельний монастир в с. Субіч; 22. Бакотський скельний монастир; 23. Сатанівська синагога; 24. Чорнокозинецький замок; 25. Руїни

Рихтівського замку; 26. Кудринський замок; 27. Жванецький замок; 28. Стара Фортеця; 29. Руїни Гуменецького форпосту; 30. Сатанівська перлина; 31. Кам'янець-Подільський ботанічний сад; 32. Сатанівський курган; 33. Гуменецьке городище; 34. Грушківське городище; 35. Бакотське городище.

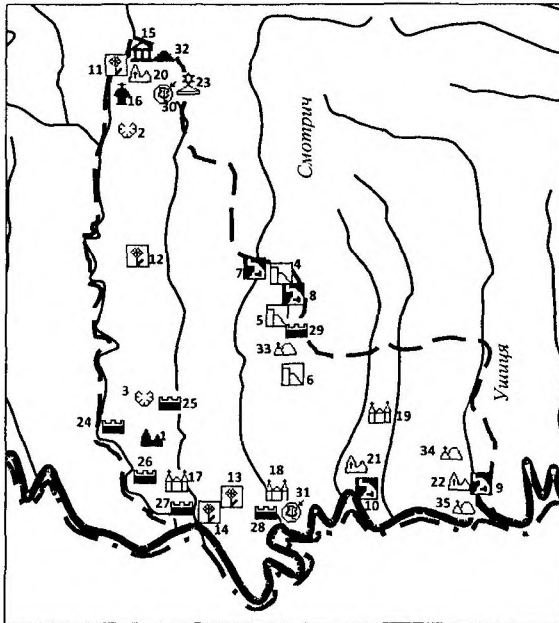

Рис. 1. Антропогенні заповідні об'єкти в межах Національного природного парку «Подільські Товтри».

Коли антропогенний заповідний об'єкт входить в структуру іншого, вищого за рангом заповідного об'єкту, то проблема його управління знімається. Якщо функціонує окремо і має статус державного або міжнародного антропогенного заповідного об'єкту, то управління можливе індивідуальне, але з врахуванням специфіки, в першу чергу походження цього об'єкту. За основу може бути взята уже напрацьована схема управління природними об'єктами. Разом з тим, антропогенне походження заповідного об'єкту вносить корективи у процеси його подальшого наукового пізнання, розробки плану раціонального використання й охорони.